

відстежуватися слідчим, тому слід розробити об'єктивну систему заохочувальних заходів, що мають застосовуватися у випадках ефективного та результативного проведення оперативно-розшукових заходів у процесі взаємодії. У будь-якому випадку подолання таких проблем є неможливим, коли і слідчий, і оперативний співробітник – особи з принципово різним статусом – розглядаються в межах загальних процесуальних відносин.

Відтак, взаємодія у роботі слідчого і оперативних служб, яка забезпечує спільність слідчих дій та оперативно-розшукових заходів при розслідуванні дорожньо-транспортних злочинів, базується на: чітко встановленому законом розмежуванні їх компетенцій, що слугує гарантом ефективного виконання слідчими та оперативними працівниками своїх обов'язків, спрямованих на розслідування та розкриття цих злочинів; узгоджених діях на місці події з метою виявлення та закріплення слідів злочину, розшуку та затримання злочинця, що зник з місця події, для чого зазвичай створюються слідчо-оперативні групи, в діяльності яких керівну роль виконує слідчий, який організовує і визначає напрямки її роботи; спільній участі у розробленні плану розслідування за справою і плану окремих, найбільш складних слідчих дій та оперативно-розшукових заходів; систематичному обміні інформацією про стан виконання спільних планів та обставини, що стосуються розслідуваного злочину і особи, яка його скоїла¹.

Отже, на підставі викладеного, взаємодія – це ділова співпраця, для якої потрібні: узгодженість цілей, місця і часу, відповідність вимогам закону і нормативних відомчих актів, поєднання найбільш важливих взаємодіючих суб'єктів, сил, засобів і методів. Якісне розслідування дорожньо-транспортних злочинів в умовах неочевидності можливе лише за комплексного використання наявних сил і засобів за постійного вдосконалення тактики і методів практичної діяльності, а також за умови творчого ставлення до справи працівників усіх підрозділів.

Отже, необхідне подальше вдосконалення взаємодії всіх підрозділів вищевказаних органів з тим, щоб найефективніше і найякісніше використати всі можливості, наявні в їхньому розпорядженні. Розв'язання зазначених проблем дозволить запровадити чіткий порядок та механізм взаємодії слідчого з іншими підрозділами під час розкриття й розслідування злочинів, чітко визначити обов'язки й відповідальність кожного суб'єкта взаємодії за невиконання покладених на нього законом обов'язків, виключити дублювання чи нераціональне використання сил і засобів.

УДК 343.9(477)

К.А. Гусева

**ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИНАМ ЯК ГОЛОВНИЙ
СТРАТЕГІЧНИЙ НАПРЯМ ФУНКЦІОНАЛЬНОГО
РЕФОРМУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ
ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

¹ Дяк: Фоліс І. А. До питання взаємодії слідчих і оперативних працівників (з практичного досвіду) / І. А. Фоліс // Вісник Національного ун-ту внутр. справ. – Х., 2004. – Вип. 26. – С. 75-79.

У статті обґрунтовується проблема корінного підвищення рівня запобігання злочинам з боку органів внутрішніх справ. Доводиться, що воно має стати одним з головних стратегічних напрямів функціонального реформування основної діяльності цих органів. Розглядаються окремі шляхи вирішення зазначеної проблеми.

Ключові слова: запобігання злочинам, державна політика, органи внутрішніх справ, нормативно-правове забезпечення.

В статье обосновывается проблема коренного повышения уровня предотвращения преступлений органами внутренних дел. Обосновывается, что оно должно стать одним из главных стратегических направлений функционального реформирования основной деятельности этих органов. Рассматриваются некоторые пути решения указанной проблемы.

Ключевые слова: предотвращение преступлений, государственная политика, органы внутренних дел, нормативно-правовое обеспечение.

In article the problem of radical increase of level of prevention of crimes is proved by law-enforcement bodies. It is proved, that it should become one of the main strategic directions of functional reforming of primary activity of these bodies. Some ways of the decision of the specified problem are considered.

Key words: prevention of crimes, a state policy, law-enforcement bodies, is standard-legal maintenance.

Становлення й зміцнення державності в Україні об'єктивно висуває в якості загального злободенного завдання суспільства питання щодо реального стримування злочинності, стан і структура якої, а також рівень боротьби з нею в цілому ще є незадовільними. Про це переконливо свідчать як державні статистичні дані, зокрема, щодо зростання загального стану злочинності в країні, зареєстрованої протягом 2009-2010 років, помітне збільшення в її структурі тяжких і особливо тяжких злочинів, зокрема, умисних убивств, скоєних за замовленням, убивств двох або більше осіб, розбоїв, у тому числі з використанням вогнепальної зброї та вибухових речовин, злочинів, вчинюваних раніше судимими особами, а також злочинцями-гастролерами, які не є громадянами України. Спостерігається тенденція зростання кількості корисливих та корисливо-насильницьких злочинів, скоєних групами за попередньою змовою, та певного поширення серед них організованих форм злочинності, яка на сьогодні стає все більш вигідною й досить безпечною формою життєдіяльності окремих найбільш активних прошарків населення. Очевидно, що в боротьбі зі злочинністю в Україні не має іншого альтернативного шляху, ніж створення ефективної системи запобігання злочинам на всіх основних рівнях, напрямках і стадіях цієї боротьби, включаючи системно-комплексні загальнодержавні заходи соціальної профілактики злочинності й заходи щодо спеціального правоохоронного попередження (недопущення),

припинення злочинів, виявлення й усунення конкретних причин і умов, що сприяють їх скоєнню.

У контексті вищесказаного особливого значення набуває проблема корінного підвищення рівня запобігання злочинам з боку органів внутрішніх справ, що за сучасних умов має стати одним із головних стратегічних напрямів функціонального реформування основної діяльності цих органів. Розгляду окремих із аспектів цієї проблеми й присвячується дана стаття. Їх дослідження проводилося відповідно до Концепції розвитку кримінологічної науки в Україні на початку XXI століття (схваленої Координаційним бюро із проблем кримінології Академії правових наук України, березень 2002 р.), а також згідно з Пріоритетними напрямками наукових та дисертаційних досліджень, які потребують першочергового розроблення і впровадження в практику органів внутрішніх справ на період 2004-2009 рр., що затверджені Наказом МВС України № 755 від 5 липня 2004 р. Базове теоретичне підґрунтя даної публікації складають загальні наукові знання з проблеми, яка розглядається, у тому числі найбільш наближені до неї розробки вітчизняних вчених О.М. Литвак [1] та В.О. Негодченка [2]. Проте остаточні відповіді на висунуті нами проблемні питання, зокрема, щодо організаційно-функціонального та відомчого нормативно-правового забезпечення запобігання злочинам органами внутрішніх справ на даний момент поки ще відсутні.

Треба зазначити, що з боку держави приймаються в цілому досить вагомими політичні, правові й організаційні заходи за зазначеним напрямом правоохоронної діяльності. Достатньо звернути увагу на те, що в Україні вперше за всю радянську й значний час пострадянської історії її існування запобігання злочинам віднесене до одного з основних завдань кримінального права (ст. 1 чинного Кримінального кодексу України). Дана норма є очевидним виразом державної кримінально-правової політики у сфері запобігання злочинам, яку безумовно слід сприяти законодавчо-правовим засобом реалізації відповідних конституційних положень. Що ж до законодавчого забезпечення запобіжної діяльності органів внутрішніх справ, то дане спрямування їх діяльності знайшло пряме закріплення в Законах України: "Про міліцію", "Про оперативно-розшукову діяльність", "Про основи національної безпеки України", "Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними" та ін. Додамо до цього, що сучасне законодавство України закріплює як загальну, так і спеціалізовану (оперативно-розшукову) попереджувальну функцію органів внутрішніх справ з одночасним визначенням таких форм запобігання злочинам, як: *попередження (недопущення) підготовлюваних злочинів, припинення злочинів на стадії замаху на них, загальна профілактика злочинів* (виявлення та усунення причин і умов, що сприяють учиненню злочинів); *індивідуальна профілактика злочинів* (виявлення осіб, від яких можна очікувати вчинення

злочинів, уживання відповідних заходів щодо недопущення з боку їх протизаконних дій).

Перелічені й інші законодавчі, а також відповідні відомчі нормативно-правові акти, за вірним визнанням О.М.Литвака, саме й представляють загальну систему нормативно-правового забезпечення запобігання злочинам, зокрема, органами внутрішніх справ[3, с.6]. Головні передумови для створення такої системи закладені, по-перше, у соціально-демократичних змінах, що відбуваються в нашому суспільстві, а, по-друге, у сучасному загальному законодавчо-правовому курсі держави. Саме перша із зазначених передумов визначає державну правову політику в сфері боротьби зі злочинністю, зокрема, кримінально-правову (а в більш широкому розумінні – гуманітарну). Друга ж передумова зводиться до правового насичення основного змісту законотворчої діяльності* щодо запобігання злочинам.

Відмічаючи позитивні загалом зміни в законодавчо-правовому полі щодо регулювання сфери діяльності органів внутрішніх справ щодо запобігання злочинам, ми проте маємо зауважити, що майже вся запобіжна діяльність цих органів сьогодні ведеться безсистемно, без забезпечення єдності стратегічних і тактичних напрямків протидії злочинності, за недостатніми прогнозами розвитку криміногенної обстановки в регіонах та цілком у країні, а також за слабкими оцінками ефективності раніше вжитих профілактичних і попереджувальних заходів.

Насамперед, це стосується розробки, прийняття й реалізації загальнодержавних та регіональних комплексних програм запобігання злочинам [4, с. 40-45; 5], у яких виявляється вкрай низька кадрово-виконавча й матеріальна ресурсна забезпеченість широкомасштабних профілактичних заходів, відсутність методів і критеріїв оцінки їх реалізації [6, с. 14-26], а також ефективних механізмів залучення до попередження правопорушень громадськості. Однією з визначальних причин такого стану справ за офіційним визнанням владних державних структур (зокрема, на рівні РНБ України) є відсутність на даний час реалістичної комплексної національної антикримінальної програми. Негативно позначається також наявність суттєвих вад і прогалин у чинному законодавчому та відомчо-

---

* Для позначення процесу створення законів поряд із терміном "законотворча діяльність" часто використовуються терміни "законотворчий процес", "законодавчий процес", "законодавча діяльність". Оскільки офіційне тлумачення цих термінів не надається, це призводить до плутанини, адже термінів багато, іноді вони вживаються як тотожні, іноді – навпаки. Лінгвісти пропонують своє бачення, юристи-правознавці – своє. На нашу думку, розмежування цих понять є дуже складною проблемою, яка потребує окремого дослідження. Тому, звернемо увагу лише на деякі змістовні акценти, які не збігаються. Так, наприклад якщо у терміну "законодавчий" на перший план виходять офіційні, владно-політичні моменти, то в терміну "законотворчий" проявляється інтелектуальний, науково-творчий початок.

му нормативно-правовому полі з питань регулюванні запобіжної діяльності.

Для прикладу можна звернутися до чинного законодавства, що регулює діяльність, зокрема органів внутрішніх справ у сфері боротьби з організованою злочинністю. У ньому, як свідчить аналіз, виявляється відсутність таких важливіших нормативно-правових приписів, як:

- запобігання виникненню організованих злочинних формувань, їх виявлення та роз'єднання на ранніх стадіях;
- запобігання встановленню учасниками організованих груп і злочинних організацій корумпованих зв'язків із державними службовцями та посадовими особами, втягненню їх у злочинну діяльність;
- протидія використанню учасниками організованих груп і злочинних організацій у своїх інтересах об'єднань громадян і засобів масової інформації;
- запобігання легалізації коштів, здобутих злочинним шляхом, використанню суб'єктів підприємницької діяльності для реалізації злочинних намірів і т.ін., а також щодо функціонально-структурного впорядкування діяльності спеціальних підрозділів по боротьбі з організованою злочинністю;
- організація міжнародного співробітництва в цій сфері й ін.

Окрім того, явно не витребуваними залишилися питання щодо виявлення та усунення або нейтралізації причин і умов, що породжують організовану злочинність та сприяють їй. До речі, практика свідчить, що сьогодні чимало таких причин і умов створюється злочинцями спеціально з метою досягнення успіху в їхній злочинній діяльності. Це, скажімо, завчасне створення різних організаційних, фінансових, господарських умов, які мають об'єднати злочинну діяльність організованих груп чи злочинних організацій. Нерідкими є випадки штучного створення лідерами злочинних груп для окремих осіб скрутної матеріальної й іншої життєвої ситуації, наступної допомоги таким особам щодо виходу з цієї ситуації та вербування їх на цій основі в лави злочинних формувань.

Особливо все це стосується злочинів міжрегіонального, транснаціонального характеру, у тому числі таких видів, як торгівля людьми, незаконний вивіз антикварних та історичних цінностей тощо. Гадаємо, що стосовно кожної із цих кримінальних сфер запобіжної діяльності органів внутрішніх справ у подальшому повинні бути розроблені особливі видові нормативно-правові механізми регулювання запобігання злочинам.

У цілому ж виявляються суттєві протиріччя між декларованою державою запобіжною політикою в боротьбі зі злочинністю, з одного боку, та фактичною реалізацією відповідних законодавчих та відомчих нормативно-правових приписів, з іншого боку. Зі сказаного вочевидь випливає необхідність корінного підвищення ефективності діяльності органів внутрішніх справ України в напрямку запобігання злочинам, що

напряму залежить від удосконалення системи законодавчо-правового її регулювання, причому на всіх його рівнях: від законодавчого до всіх відповідних напрямків відомчого нормативного забезпечення. І саме це повинно бути покладене в основу функціонального реформування діяльності органів внутрішніх справ у сфері боротьби зі злочинністю. Серцевиною цього процесу має стати прийняття Закону України "Про запобігання злочинам", центральну ланку в якому повинно відвести регулюванню системного кримінологічного аналізу на рівнях держави й окремих її регіонів, а також відповідного комплексного запобіжного впливу на різноманітні криміногенні фактори сучасних сфер і сегментів життєдіяльності суспільства.

Використана література:

1. Литвак О.М. Державний контроль над злочинністю: кримінологічний аспект: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук: спец. 12.00.08 / Литвак О.М. - Х., 2002. - 30 с.
2. Негодченко В.О. Державно-правове забезпечення профілактики злочинності / Негодченко В.О. // Науковий вісник Дніпропетровського юридичного інституту МВС України. - 2001. - № 1. - С.213-218.
3. Литвак О.М. Злочинність, її причини та профілактика / Литвак О.М. - К.: Україна, 1997. - 176 с.
4. Гладких В.И. Методологические основы разработки комплексных программ борьбы с преступностью в регионе / В.И. Гладких, А.В. Бабенко // Российский следователь. - 2005. - № 11. - С. 40-45.
5. Клоєв М.М. Кримінологічні засади програмування запобігання злочинності / Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08. - К.: КНУВС, 2008.
6. Джужа О.М. Аналіз загальнодержавних комплексних заходів запобігання злочинам в Україні / О.М. Джужа, Ю.Ю. Орлов // Правове забезпечення діяльності міліції/поліції: історія, сучасні проблеми, міжнародний досвід: зб. наук. пр. / Київ. націон. ун-т внутр. справ. - К.: Атіка, 2006. - С. 14-26
7. Гусева К.А. Удосконалення нормативно-правового регулювання діяльності міліції щодо запобігання злочинам / К.А. Гусева // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України. - 2005. - № 6. - С. 22-31.
8. Гусева К.А. Попередження злочинів як одна з визначальних функцій спеціальних підрозділів по боротьбі з організованою злочинністю органів внутрішніх справ у сучасних умовах / К.А. Гусева // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ. - 2007. - Ч. 1. - № 2. - С. 48-57.
9. Державна програма боротьби зі злочинністю: затв. пост. Верховної Ради України від 25.06. 1993 № 3325-ХІІ.
10. Закон України "Про міліцію" від 20 грудня 1990 року // Відомості Верховної Ради УРСР. - 1991. - № 4. - Ст. 20.
11. Закон України "Про оперативну-розшукову діяльність" від 18 лютого 1992 року // Відомості Верховної Ради (ВВР). - 1992. - № 22. - Ст. 303.

12. Кримінальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25-26. – Ст. 131.

УДК 348.98

А.Б. Марченко

ТАКТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРЕД'ЯВЛЕННЯ ДЛЯ ВПІЗНАННЯ ЗА ОЗНАКАМИ ХОДИ

У статті розглядається тактика пред'явлення для впізнання за ознаками ходи, особливості його підготовки та проведення, а також можливості використання відеозапису, на якому зображені об'єкти, що пред'являються для впізнання.

Ключові слова: пред'явлення для впізнання, впізнання за ознаками ходи, використання відеозапису під час проведення впізнання.

В статье рассматривается тактика предъявления для опознания по признакам походки, особенности его подготовки и проведения, а также возможности использования видеозаписи, на которой зафиксированы объекты, предъявляемые для опознания.

Ключевые слова: предъявление для опознания, опознание по признакам походки, использование видеозаписи при предъявлении для опознания.

The article discusses the tactics of identification parade on grounds of gait, specification of its preparation and implementation, and the possibility of using video, on which recorded objects presented for identification.

Key words: identification parade, identification on grounds of gait, using video recording at the identification parade.

Важливим елементом зовнішнього вигляду людини є функціональні ознаки, до яких належать постава, поза, хода, міміка, голос тощо. Указані ознаки, які проявляються в динаміці, достатньо інформативні та характеризуються індивідуальністю, відносною стійкістю та відображенням¹, що дозволяє їх використовувати для розв'язання криміналістичних завдань. Передумовами можливості криміналістичного дослідження динамічних ознак людини є фундаментальні положення психології, біомеханіки та фізіології руху.

У практиці боротьби зі злочинністю одним із найбільш інформативних компонентів обліку людини є хода. У результаті теоретичних та експериментальних досліджень було встановлено, що хода для кожної людини суто індивідуальна та формується протягом усього життя за до-

¹ Див.: Чулахов В.Н. Криминалистическое исследование навыков и привычек человека / В.Н. Чулахов; под ред. проф. Е.Р. Россинской. – М.: Юрлитинформ, 2004; Булаков В.Г. Основы криминалистического исследования динамических признаков человека: [монография] / В.Г. Булаков; под ред. проф. А.М. Зинина. – М.: Юрлитинформ, 2009.